

ז. ה"חתונה הגדולה" באוסטילה

פרק מרכזי בחייו של רבי אברהם יהושע השל הוא – ה"חתונה הגדולה" באוסטילה ומסביב לה. לזכותו, יש לזקוף את העובדא שלא חל פילוג בחסידות הפולנית שאת סופו – לו חל – מי יכול לשור. הרי התיאור שנתפרסם על החתונה: ¹

...פולין כולה רועשת וגועשת. מעשי החסידים בפשיסחא, עוברים כל גבול: מאחרים בתפילה, מזלזלים בצדיקי הדור, לועגים למופתי הצדיקים, יש מהם – כך מספרים – שמזלזלים במצוות. רק עכשיו ראינו, מספרים עדי ראייה, כיצד נטלו חסידי פשיסחא אבנט ^{לבוש} לבן שניתן כסגולה ע"י זקן צדיקי הדור – רבי יהושע העשיל ה"אוהב ישראל" מאפטא, וצבעוהו לשחור.... חסידי פשיסחא הם חסידיו של האדמו"ר, החכם בחסידות, רבי שמחה בונים מפשיסחא.

אמנם, חסידי פשיסחא טוענים שכך נהג גם רבם ה"יהודי הקדוש" מפשיסחא, מייסד השיטה הפשיסחאית. אולם טענה זו נדחתה מכל וכל – "אל תביאו לי ראייה מה"יהודי" – אמר להם רבי קלונימוס מקראקא, בעל "מאור ושמש" – הוא סיכן את נפשו במקוה הקרה של אפטא וע"י טהרתו נזדכך החומר שלו ונעשה למעלה מהשכל ולמעלה מהזמן", אבל אתם – מי נתן לכם רשות להתנהגות כזאת? ²

לא פחות חריפים היו צדיקי הדור האחרים – "דרך כזו לא היתה

-
- (1) התיאור נתפרסם על ידי ב"מבוע" אביב תשכ"ב וממנו בספרי "החסידות" – פרקי תולדה ומחקר, ת"א תשכ"ט. המקורות הם: "מאיר עיני הגולה" ח"א אות קמ"ד, "תפארת ישראל" ע' ט"ו. החסידות לאהרן מרכוס ע' 133 ואילך. "אהל אלימלך" ע' 57, אות ק"ס, בהקדמת הספר "אהל יצחק" ע' 9, "קדושת יצחק" ע' 34, רבי שמחה בונים מפשיסחא ע' 29, "פשיסחא און קוצק" ע' 16, "ספרן של צדיקים" ע' 34, "תולדות החסידות מהבעש"ט ועד זמננו" עמ' 50. "הרבי מקוצק" ע' כ"ב. גור – המייסד בעל חידושי הרי"ם" ע' 47 – 41, "הסבא הקדוש" ע' 65, הרב מאיר שוורצמן: "המאור הגדול" ע' 131 – 146.
- (2) "תפארת היהודי" ע' 10 וראה "מאור ושמש" פ' ניצבים.

מעולם" - התלונן רבי אורי ה"שרף" מסטרליסק, 3 "ויש עוד דרך אחרת - היינו שלא להתפלל עם הציבור, ופעמים לאחר זמן תפילה, בכדי להתפלל בכוונה יתירה כשאר ענינים וזה נקרא מעשיהם של רשעים לשמה" 4 - קובע רבי יהודה לייב מזקילקוב בעל "ליקוטי מהרי"ל", אף רבי נפתלי צבי מרופשיץ דורש "שלא יאמר אדם עתה אין לי מוח ראוי לתפלה ולא אתפלל". 5

אולם הגעש והרעש, המחאות והרדיפות אינם מועילים. להיפך - השפעת החבורה הצעירה של פשיסחא גוברת והולכת, למדנים ואברכים מובחרים בורחים מבתיהם לפשיסחא - הנה פארה של פולין, רבי יצחק מאיר רוטנברג - האדמו"ר מגור לעתיד, עוזב את רבו המובהק, רבי משה מקוז'ניץ ובורח לפשיסחא - למגינת רוחו של רבו, הזועק מנהמת לבו: הוא קלקל לי שבת אחת, חרד אני שלא יקלקלו לו שבתות הרבה (שלשה עשר ילדים היו לו לרבי וכולם מתו בחייו ובשבת!). 6

אחריו בא רבי אלעזר הכהן, רבה של פלטוסק, בן למשפחת גבירים מפורסמים וחתנו של רבי יעקב מליסא בעל "חוות דעת". ואחריהם - רבים.

אוצר החכמה

אין ברירה. תלמידי ה"חוזה" מלובלין, צדיקי אותו דור, מתכנסים בצוותא ומחליטים לעשות מעשה רב. משתתפים באסיפה צדיקים רבים, מהם שחלקו עוד על ה"יהודי הקדוש" - רבי נפתלי צבי מרופשיץ, רבי צבי הירש מזידיטשוב, רבי מאיר'ל מאפטא, רבי משה מקוז'ניץ, רבי שמעון מז'עליקוב רבי יוסף מיאריטשוב, לחולקים מצטרפים גם תלמידי ה"יהודי" - בנו - רבי ירחמיאל, רבי ישכר בער מרדושיץ, רבי חיים מאיר ממוגלניצא. נפלה ההחלטה, יש להחרים את חסידי פשיסחא ולהוציאם, חלילה, מכלל ישראל.

אולם - אין הדברים פשוטים כלל ועיקר. מילתא זוטרתי? להוציא מכלל ישראל? בפרט שעודנו חי זקן הצדיקים, חברו של רבם ה"חוזה" מלובלין, ורבם של רבים מהם - הצדיק רבי אברהם יהושע העשיל מאפטא.

בעיה זו נוכל לפתור - קרא ממקומו רבי יוסף מיאריטשוב, מתלמידיו

(3) "אמרי קדוש" ע' 34 אות פ"ח, "דור דעה" ע' רנ"ב, הרב א. בלומנפלד: "מעמודי החסידות", "דרכנו" ע' ל"ג.

(4) לקוטי מהרי"ל פ' בראשית.

(5) "זרע קדוש", פ' ואתחנן. וראה מאמרי "תפילה שלא בזמנה" - "מחניים" ער"ה תשכ"ב, "החסידות - פרקי תולדה ומחקר" ע' 184.

(6) מאיר עיני הגולה ח"ב ע' 9 בהערה.

החתונה הגדולה באוסטילא

המקורבים של הרב מאפטא, ומגדולי חולקיה של שיטת פשיסחא, שהכירה מקרוב, שהרי בעיר אדמו"רותו - טומשוב, ישב גדול תלמידיו של הפשיסחאי והקנאי שבהם - רבי מנדלי מקוצק. בימים הקרובים עומד הרב מאפטא להשיא את נכדו - רבי שמואל יחיאל בן חתנו, רבי דן מראדוויל בן רבי יצחק מרדוויל, בן רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב - ישתתפו עשרות צדיקים, אדאג שתשלח הזמנה מיוחדת לרבי בונים מפשיסחא ושם נעמידו לוויכוח פומבי והיה אם יחזור בו - מוטב ואם לאו נחרימו - על דעת הרב מאפטא.

הצעתו של רבי יוסף מיאריטשוב, נתקבלה פה אחד, עליו גם הוטל, כתלמידו של הרב מאפטא לשמש קטיגור. 6.

משנתקבלה ההזמנה בפשיסחא היתה פשיסחא כמרקחה. תכנית הוויכוח היתה ידועה לרבי, אולם לא חש ממנה. הוא עשה את כל ההכנות לנסיעה, אלא שגדול התלמידים רבי מנדלי מקוצק קם ממקומו וקרא בתקיפות: "אשכב תחת עגלת הרבי, על גופי יסע הרבי!". משראה, כי גם איום זה לא יעזור, אמר: "רב שגלה מגלין ישיבתו עמו - אסע עם הרבי!" הרבי ר' בונים שידע כי חלק גדול מהמחלוקת הוא בעטיו של תלמידו זה, חשש לתוצאות ואמר: "נשאר בפשיסחא, כשאוחזים אנו ב"שולחננו", איננו יראים מהמתנגדים, אולם נשלח משלחת להצדקת דרכנו". 7.

מיד נקראה התייעצות דחופה של גדולי חברת פשיסחא, לשם קביעת הרכב המשלחת הגורלית לאוסטילא. נקבע כי המשלחת תורכב מלמדן, חסיד, חכם, עשיר ו"בעל לשון" - היינו נואם.

הלמדן היה, ברור מאליו, רבי יצחק מאיר מוורשה, ה"רכישה" האחרונה של פשיסחא, מי ישוה לו? רבי פייביל מגריצא - תלמידו של ה"חוזה" מלובלין שהכיר אישית את בעלי המחלוקת - חסיד, הוא אבי שושלת אלכסנדר. החכם היה רבי זושא משדליץ, כותב ספרו של הרבי "קול שמחה", תלמידם של רבי יעקב מליסא, ה"חוזה" מלובלין וה"יהודי הקדוש". הנואם - היה רבי אליעזר בער מגרובוביץ, מחריפי חסידי פשיסחא שלשוננו חדה כתער, העשיר - היה אף הוא מוסכם לכל - רבי ישכר בר הורוויץ, 8 חתנה של תמר'ל ברגסון, ה"גבירה" הראשונה והגדולה של פולין, שהיה אף יחסן - נכדו של רבי שמואל שמעלקא מניקלשבורג.

6) בטעות כותב מאיר אידלבוים בספרו "די יידן שטאט מעזריטש" ע' 175 שהמדובר ברבי יוסף מטורטשין, בנו של ה"חוזה", רבי יוסף כבר לא חי אז ולא היה מן החולקים על פשיסחא.

7) ישראל אראטין: אמת ואמונה ע' מ"ז אות שמ"א ובמקורות שזכרו.

8) בטעות תיקן וערבב את שמו א.ז. אשכולי ב"בית ישראל בפולין".

ערב החתונה. אלפי חסידים נהרו מכל פולין ובתוכם עשרות גדולי תורה וצדיקים. "מאתיים צדיקים היו בה, כולם לבושי לבנים" - העיד אחד ממשתתפי החתונה. מהאראדלע עד אוסטילה, מרחק של שמונה ק"מ, היו הרחובות והדרכים הומים באנשים, מי שלא בא לאוסטילה, שלשה ימים לפני החתונה לא יכול היה להגיע. 9

בלט בין הבאים אברך צעיר שהכל חלקו לו כבוד רב ובלתי רגיל. היה זה רבי ישראל מריז'ין, ממשיך שושלתו של המגיד ממז'ריטש, יורשו של הבעש"ט ומפיץ החסידות. בן כעשרים היה הריז'יני, אולם כשנפל אבנטו, מיהר הרב מאפטא, המחנות הישיש, להרימו ולחגור לאברך את האבנט, "מן השמים זיכוני בגלילת ספר תורה" - אמר.

המשלחת הפשיסחאית מיהרה תחילה אל רבי יעקב לייב מקובלא, אחיו של המחנות רבי יוסף מאוסטילה. יש להם דבר אליו בשם הרבי מפשיסחא. רבי לייבל היה נדהם. היה זה תירוץ לקושיא שהציקתו זה זמן רב. הרבי מפשיסחא הבחין בכך, ברוח הקדש, ושלח לו תירוץ נפלא. פלאי פלאים, הישג ראשון...

לפני החופה, פתח רבי אברהם יהושע העשיל בדברי תורה. קושיא חמורה לו על הרמב"ם, אשר מכבר מתחבט בה. הלומדים המרובים שבין קהל האלפים, מנסים לתרץ, אך כולם נתקלים בקושיה החמורה ותירוציהם נדחים. הרי"ם כפינתו מלחש. תירוץ נכון לו על קושיא זו אלא, מחמת ענוונותו הטבעית, חושש הוא לאמרו בקול. העומדים מסביבו מנסים להפריך - הרי"ם משיב ובכחו הגדול גם משכנע אבל, כדרכו, באימה ובשקט. ה"חכם" שבחבורה, רבי זישא נכנס לפעולה. גערה נשמעת: - "יצחק מאיר, מה הן לחישות אלה? הנה ההודמנות. אמור דברך - לכך נבחרת!".

רבי יצחק מאיר, מעודד על ידי חבריו, פותח בהסברה קולנית. הפעם הווכוח משתלהב והדיו מגיעים לאזני הרב מאפטא. נראים הדברים בעיניו והוא קורא לצעיר המסביר לבא אליו, הרי"ם ניגש אליו ובשקט ובהגיון "לומדי" הוא מסביר את דבריו המתקבלים על לבו של הרב מאפטא. תורצה הקושיא. הרב מאפטא אינו מתאפק ואומר בשמחה רבה: טוב, טוב! 10 הרב מאפטא מתעניין גם בפרטיו האישיים של הגאון הצעיר הזה ושואל שאלות שונות. החבורה כולה דרוכה לשמע השאלות ומצפה. השאלה הגורלית באה: הרב מאפטא - מהיכן באת?

(9) "שרשרת זהב" ע' צ"ג, שם כמה טעויות בפרשה זו.

(10) "מאיר עיני הגולה" ח"א אות קס"ב.

החתונה הגדולה באוסטילא

הרי"ם - מוורשא.

הרב מאפטא - לאיזה רבי נוסע אתה?

הרי"ם - לרבי מפשיסחא!...

הדברים נפלו באולם המלא כרעם ביום בהיר. אך אין איש מעז לפצות פה ולהפריע לדושיה. כשנערכה, בשעה מאוחרת, סעודת הנשואין מורה הרב מאפטא להושיב את הרי"ם בראש השולחן ובזכותו גם את חבורת מרעיו - כלם חסידי פשיסחא! הוא, העלם בשנות העשרים, יושב ליד עשרות אדמו"רים זקנים, מדריכי אלפי חסידים. הרי"ם בעצמו היה מספר: מאתיים צדיקים היו באותה חתונה, כולם לבושים לבנים, שהביטו עלי כעומדים לטרפני ואלמלא אותה סגולה שקבלתיה בנערותי מה"מגיד" מקוזניץ ¹¹ לא הייתי ניצל מהם. ¹²

הכרה בפשיסחא. נצחון ראשון למשלחת!

החופה. הרב מאפטא הוא המסדר את הקידושין. לימינו - ה"סבא קדישא", תלמידו הנאמן רבי ישכר בער מרדושיץ, אתו מתלחש הרבי ומתיעץ במשך כל הזמן. אולם טרם החופה, מתכבד ה"סבא קדישא" באמירת "בדחנות". כידוע, "בדחנות" תורה גדולה היא ואפשר להטמין בה סודות ורוזן דרוזין.

רבי ישכר בער עולה על השולחן בסמוך למקום ישיבתו של הרב מאפטא הזקן ומכריז בקול: "מי שלא תיקן את חטא הנעורים אל ירקוד בחתונה זו". כידוע, אין מועלת תשובה רגילה לחטא זה שהוא לדעת הזוהר הקדוש גורם לפגם במוח, לפגם בחכמה. לחטא יש תשובה עילאה ולדעת רבים אין לה בכלל תשובה כללית וגמורה. ¹³

דממה מעיקה נשתררה. לאו כל אחד בר הכי לקבוע שהוא תיקן חטאיו. רבי ישכר בער משים עצמו אינו מבחין. הוא פותח בבדחנות בידיש ובפולנית. מוזר: הצבור בוכה. בוכים הצדיקים ובוכים המוני העם. ככל שרבי ישכר בער מגביר קולו כן רבות הבכיות. בדחנות ובכיות כנות יוצאות מהלב! תמיהה נשגבה. אמרו: לא זו רבי ישכר בער משם, עד שהשיב את כולם בתשובה

(11) "גור" - המייסד בעל חידושי הרי"ם" ע' 25.

(12) "מאיר עיני הגולה" ח"א, אות קס"ב.

(13) עיין בענין זה: "בני יששכר" ח"ב חרשי כסלו - טבת מאמר י"ד, מאמר קיבוץ נדחים אות ג', "הסבא הקדוש", ע' 86, 66 "חרושי הרי"ם וגור אריה יהודה" פ' נח.

שלמה. נתעורר לבם של כל הנוכחים לאביהם שבשמים ושוב בלב שלם - תשובה מאהבה. יכולים הם כולם וזכאים לרקוד בחתונה. 14

כשסיים רבי ישכר בער את בדחנותו, ניגש אליו רבי מאירל מאפטא, חשוב תלמידיו של ה"חזוה" ושגם רבי ישכר בער היה מחסידיו ואמר לו: בערל היקר, אינך יודע איזה דברים יקרים אתה אומר! אמר לו רבי ישכר בער: "וכי זהו תפקידי לומר בדחנות?" התלהב רבי מאירל ואמר ברגש: "בערל, מה תדבר? הלא עשרות אלפי חסידים יסתופפו בצילך. הא לך תקיעת כף!" כשמלך רבי ישכר בער והיה ל"סבא הקדוש" נהרו אליו אלפי חסידים, הקפיד רבי מאיר. שיגר לו ה"סבא הקדוש": - הרי אתה סמכתני לכך - להיות אדמו"ר, והזכיר לו תקיעת הכף באוסטיליה.

סעודת הנשואין. הרב מאפטא פותח בדברי תורה. ידוע שיש מחלוקת בין הקב"ה לכנסת ישראל. הקב"ה אומר: שובו אלי ואשובה אליכם" וכנסת ישראל אומרת: השיבנו ה' אליך ונשובה. ואני אומר - המשיך הרב מאפטא - כי כנסת ישראל צודקת הלא טרודים הם בפרנסתם בגלותם ואיך אפשר לדרוש מהם שישבו בתשובה ואף דוד המלך מסכים אתי באומרו 14. "הלא אתה תשוב, עליך לשוב קודם, מלבד אם "תחיינו" - תתן לנו מחיה ומנוחה ו"עמך ישמחו בך" - אז נשוב ונדבק בך, אבל בלי זאת לא נוכל לשוב בתשובה ולפיכך: "הראנו ה' חסדך וישעך תתן לנו".

שתק הרבי. אחר אמר: "אני אומר כן ודוד המלך מסכים עמי. מה, איפוא, אומר הקב"ה?" הטה אזני הרבי אל השלחן כמקשיב ואמר: "הקב"ה מסכים עמי ובלבד שיבטיחו להבא להיות טובים ו"אל ישובו לכסלה".

אמר הרי"ם: כשהטה הרבי אזנו, היה כנראה בחוש ממש כי הוא שומע את הדברים, כביכול, מהקב"ה.

אחרי סיום דברי התורה לא יכלו עוד מתנגדי פשיסחא נשוא. הם חששו פן שוב יקרא הרי"ם לשיחה ועל כן בקשו רשות ופתחו בהתקפה חריפה על פשיסחא. הנואם היה רבי יוסף מיאריטשוב שהיה מקובל על הרב מאפטא. נאומו היה לוהט והצטיין בפגיעות באישיותו של הרבי ר' בונים ותלמידיו הסוטים מדרך השלחן ערוך. הוא סיפר כיצד מקנטרים חסידי פשיסחא בחסידי אדמו"רים אחרים ועל הלעג אשר הם לועגים לאדמו"רים. בעיקר ציין את העובדא שבפשיסחא אין לומדים כלל את התורה, סוטים מדיני

(14) נפלאות הסבא קדישא ח"א ע' 20.

(14*) תהלים פה,ז

החתונה הגדולה באוסטילא

השולחן ערוך ומאחרים בתפילה - על כן הצעתו להחרים את הרבי מפשיסחא ואת כל הנוהגים בדרכיו. 15 אחריו נשמעו עוד כמה נאומים, אף הם באותו נוסח ובאותן מסקנות.

תורו של הנואם במשלחת הפשיסחאית הגיע. רבי אליעזר מגרבוניץ קם ונאם. כדרכו, היו הדברים נאמרים בעוז ובהתלהבות. הוא תיאר את אוירת הלימוד וההשתלמות בפשיסחא - בדרמטיות פרץ בצעקה: - טענת המתנגדים היא כי אין לומדים בפשיסחא - הנה האברך הצעיר הזה - והוא מצביע על הרי"ם היושב בסמוך לרבי - דוגמא בולטת לידיעת התורה בין תלמידי פשיסחא. הרב מאפטא מפסיק את הנואם הלוהט ופונה אל הרי"ם בשאלה:

- יצחק מאיר, העוד למדנים כמוך בפשיסחא?

הרי"ם אינו מהסס. הוא קם ממקומו ובקול צלול מכריז. יש שעולים עליו. הוא, אינו אלא מקטני תלמידי פשיסחא.

המתנגדים שהרגישו בהשתמטות טענותיהם, פרצו שוב בשטף הוכחות ועובדות על יחס פשיסחא. שוב, דומה, מתקבלים הדברים. קם רבי ליב מקובל - הכל משתתקים - אחיו של המחותן! הוא פותח בנאום הגנה מפתיע. יודע הוא, כך אמר, את רבי שמחה בונים מפשיסחא. למדן גדול הוא וצדיק. קשתה ההכרעה. הרב מאפטא נראה מהורהר. הוא החל מסביר: השולחן ערוך הוא דרך המלך שלנו. כאשר בעקבות הגלות נערמו מכשולים על דרך המלך, שמנעו את המעבר, בא הבעש"ט ומצא נתיב צדדי בין יערות, שהיה עובר ביבשה ומוביל לקראת המטרה. מאז רבו עוברי האורח שפגמו בנתיב. ועתה באים חסידי פשיסחא ומחפשים נתיבים אחרים העוברים על פני תהומות? הלא סכנה נוראה בדבר. יש לחזור לדרך המלך העתיקה 16. ולאחר מכן הוא פונה אל רבי ירחמיאל מפשיסחא, בנו של ה"יהודי" ואומר: מר שכן הוא, קרוב לענינים. נשמע את חוות דעתו. המשלחת הפשיסחאית נרעדה. רבי ירחמיאל היה ממתנגדיו של הרבי ר' בונים, בפרט לאחר שנהג בפשיסחא עיר מגורי אביו. ברטט האזינו לדברי רבי ירחמיאל שקם ממקומו ובשקט אמר: מעידני על אבי ה"יהודי הקדוש", זכרונו לברכה, שהיה קורא לו, לרבי בונים, "נקודת לביו!" 17 והיה חשוב אצל אבי כבבת עינו ופעם התבטא אבא: האוצר

15 "מאיר עיני הגולה" ח"א אות קמ"א.

16 מרכוס: "החסידות" ע' 134.

17 "נפלאות היהודי" ע' קנ"ג, "תורת שמחה", ע' שכ"ו, מאיר עיני הגולה ח"א אות קנ"ג, "דער קוצקר רבי" ע' 19, "שיח שרפי קדש" ח"ב ע' 10, אות ה', "רבי שמחה בונים מפשיסחא" ע' 29.

הרב מאפטא

של יראת שמים הנחלתי לרבי בונים. ופעם סח רבי בונים לאבא על נסיעתו לדנציג. ארכה השיחה שעות ובעיני רע היה הדבר שרבי בונים מטריח את אבא בדברי הבאי והוויית העולם. כשנפרד רבי בונים מאבא, נצטוויתי ללוותו. כשחזרתי - אמר לי אבא, הידעת כי רבי בונים דבר אתי ממה שנמצא מתחת לתהום ועד לכסא הכבוד. דברי רבי ירחמיאל עשו רושם עז ביותר. דממה מעיקה נשתלטה על הקהל הגדול. לא לזמן רב, המתנגדים שלחו את רבי שמעון אשכנזי מז'ליחוב שהיה מזקני האדמו"רים וגדול בתורה. הוא התחיל בנאום מלא פגיעות. להפתעת הכל, קם זקן האדמו"רים, הרב מאפטא, והשתיקו באמצע דבריו: "רבי שמעון! אתם מוחזקים כבעל מחלוקת עוד מזמן ה'יהודי הקדוש'. אם הייתם ביער, הייתם מתקוטטים עם העצים!"¹⁸.

נצחון שני למשלחת פשיסחא!

הרבי פתח שוב בדברי תורה. כל הקהל העצום נדחק אל השלחן ושמע בדממה: "בתפילת שחרית של שבת אנו אומרים: ויום השביעי משבח ואומר מזמור שיר ליום השבת לפיכך יפארו ויברכו לאל כל יצוריו" - מה הסמוכין הללו, שבת והיצורים? אלא, בתחילה לא היה כח לשום יצור להודות לשם ה' - לא העיזו, עד שבאה שבת קדש והתחילה בשבח והודיה - לפיכך יפארו לאל כל יצוריו!"¹⁹. הרי"ם אגב, היה מתפעל כל ימיו משיחה זו ומשיחותיו של הרב מאפטא והיה משבח את ניב שפתיו "חמשת רבעי שנה אחרי שמיעת תורתו עוד היתה מתוקה בפיו" והעיד עליו "שהיתה לו משקולת של זהב בפיו" ו"מעולם לא שמעתי פה כל כך נקי כפיו של הרב מאפטא"²⁰.

וכשהשתלהבו ברקודים - היתה המשלחת שרה שירי פשיסחא ושמחה ביותר. הם לא פללו לנצחונות כאלה. כשהרב מאפטא קם אף הוא לרקוד הוא קורא לרי"ם אליו - נוטלו בידו, רוקד אתו בצוותא ואומר למסובים: כשאמרנו בשיחתנו ששבת מעוררת לשירות ותשבחות התכוונו לאברך זה שכלו שבת, כלו קדש²¹ ומלא דבקות הוא עוצם את עיניו ורוקד רקוד חסידי עם הרי"ם. הארי הזקן עם האברך הצעיר. אז ידעה המשלחת:

נצחון מוחלט לפשיסחא!...

(18) "שמחת ישראל" ע' 127. "אור הגנוז" ע' 119.

(19) מרקוס: "החסידות" ע' 119, "שפתי צדיק", ויקרא, פ' אמור, אות ל"ב, "שיח שרפי קדש" ח"א ע' 84, אות תמ"ט, "מאיר עיני הגולה" ח"א אות קס"ב. השיחה נתפרסמה בסוף הספר "אוהב

ישראל" ועיין "שפת אמת" פ' בא דף כ"ה.

(20) אהל אלימלך ע' 78 אות קפ"ז. ראה להלן.

(21) ויס: "מאוצר המחשבה של החסידות" ע' 215.

החתונה הגדולה באוסטילא

ברקוד-צפוף, אין מקום לנוע. רוקדים מעגלים-מעגלים, מעגלים בתוך מעגלים. במרכז רוקד האפטאי. לפתע עגמו פניו. הכל חשים בכך. הרב מאפטא מחפש את רבי ישכר בער מרדושיץ. כשהוא מוצאו, הוא גוחן ולוחש לו: "בערל, שמא כל הכבוד שנעשה לי אינו אלא, חלילה, משום "ומשלם לשונאיו על פניו", כדי שלא יהיו לי זכויות בעלמא דקשוט", השיב לו, רבי ישכר בער, תוך כדי ריקוד: "כפי שצייר לנו רבינו את מידת טובו של הקדוש ברוך הוא, לא יעשה כזאת, חלילה, לרבינו". 22 אורו פניו של הרב מאפטא הוא החל מחבק את רבי ישכר בער ופותח יחד אתו ברקוד מחודש כשכל הקהל מצטרף אליהם בהתלהבות. חסיד אחד שראה את מצב רוחו הטוב של הרבי, ניגש אליו והתלונן כי נגנב לו, באוסטילא, אוצר יקר. כתוב לי - אומר לו הרבי - את שמות כל אלה שהגך חושד בהם. בתוך הרשימה היה אחד ששמו חיים. בשבת זו - אמר הרב - קראנו ו"בחרת בחיים" - הוא הגנב! וכך היה. 23

לפרשה זו, שתוארה כאן, היה גם חלק טראגי. כשתיארו מתנגדי פשיסחא את רוע מעלליהם של הפשיסחאים, קם ה"נואם" רבי אליעזר בער מגרובוביץ ונאם נאום סנגוריה רב רושם. אם יש, איפה אישם, פורץ גדר - זעק רבי אליעזר בער - הבגללם תקצפו על העדה. הוא עבר לקטגוריה והתלונן על הרדיפות העזות כנגד חסידי פשיסחא. היה בדבריו מעין קנטור כלפי הרב מאפטא שרדף אף הוא את דרך פשיסחא. דבריו הכעיסו את רבי יצחק מאיר מזינקוב, בנו של האפטאי, שאמר אל אביו: אבא! הפסק את דבריו. האינך רואה כי כל אבר מאיבריו מלא עזות! שמע רבי אליעזר בער את דבריו. קרע את חולצתו ונעמד מול האפטאי וזעק: הבט, רבי, אל תוך לבי, היש בו משהו מעזות? אכן! קרא הרב מאפטא בהתלהבות - הלב מלא יראת שמים! אף על פי כן כשחזרו והתלוננו על מעשי חסידי פשיסחא - טען הרב מאפטא כלפי ה"נואם" את דברי הגמרא "פרתו של רבי אלעזר בן עזריה היתה יוצאת ברצועה שבין קרניה שלא ברצון חכמים" ובברייתא נאמר: לא שלו היתה אלא של שכנתו היתה ומתוך שלא מיחה בה נקראת על שמו", כך - מעשי יחידים בפשיסחא - אחריותם על הכלל.

לאחר מכן, כשתקף האפטאי את רבי שמעון מז'ליחוב על היותו "בעל מחלוקת" - הרגיש עצמו רבי אליעזר בער יותר בטוח. הוא ציין שוב את הרדיפות נגד חסידי פשיסחא והזכיר כי רדיפות אלה אירעו גם באפטא. כאן קם הרבי ואמר: "ידינו נקיות. איננו יודעים דבר". רבי! - צעק רבי אלעזר

(22) "הסבא הקדוש" ע' 67.

(23) גוטמן: מגבורי החסידות, א' ע' י"ז לפי "אהל יצחק" ע' 23 אות נ"ד.

בער, בחוצפה של חסיד - פרתו! משום שאינו מוחה, הרי היא נקראת על שמו!

חוצפתו זו של רבי אלעזר בער עוררה רעש גדול ורבי אלעזר בער נמלט מהחלון, מפחד המכות שרצו להכותו. הרושם הרע אמנם נמחה ומשלחת פשיסחא, כאמור, ניצחה. אולם, רבי אלעזר בער לא הוציא את שנתו. אמר עליו הרי"מ מגור: צאו וראו תקפו של הרב מאפטא. רבי אלעזר בער היה חסיד גדול וכל דבריו נאמרו בצדק, אולם משום שדיבר בחוצפה, נסתלק באותה שנה ו"מי יודע מה מקומו שם בעולם העליון".

אגב, הביטוי השגור בפי העם: "אויס קוזק" (לא יותר קוזק) מקורו אף הוא ב"חתונת אוסטילה" ומעשה שהיה כך היה. לאותו קהל עצום של אנשים שנהרו לאוסטילה, נקלע אחד מאנשי השררה הרוסית החשובים ביותר, הלה, לא התחשב ביותר בדוחק הרב ודחק בסוסיו לפלס לו דרך. משמרות החסידים ששמרו על הסדר והיו, כרגיל בשעת שמחה, לבושים בגדי קוזקים וחרבותיהם בידיהם עצרו בידו. משרגו הלה, אמר לו אחד הקוזקים: אכן מאנשי השררה אתה, אולם פה נדחקים לכבוד מלך ישראל ומלך חשוב משר. אף הסביר לו פירוש מאמר חז"ל 25 "מאן מלכי - רבנן!"

נתמלא אותו שר חימה וכעס ומשהגיע, סוף־סוף לעיר שלח מיד לקרוא לרב מאפטא. מיד האשימו בשתים: הפרעת הסדר, שאיפה למרוד במלכות.

הרגיעו הרב מאפטא והסביר לו שאותו קוזק, מסתבר, שיכור היה. אולם עונש חמור מגיע לו. אענישנו בעצמי - פסק הרב מאפטא - ואם לא ימצא - העונש - חן בעיניך, תוכל להענישו כראות עיניך. סבר השר וקיבל.

מיד הקהיל הרב מאפטא את הקוזקים כולם וביקש מהשר לזהות את החשוד. משמצאו השר, נגש אליו הרב מאפטא בחומרה רבה ובכעס מעושה הוכיחו בדברים קשים על מעשיו אשר עשה שלא כדין. לאחר מכן קרע מעליו את הסרטים שעל כותנתו וקרא בפולנית: פלוני בן פלוני, לא עוד קוזק אתה! אחר ציוה שכל ה"קוזקים" יאמרו, אף הם בפולנית: פלוני בן פלוני - לא עוד קוזק אתה (אויס קוזק!).

פסק הדין מצא חן בעיני השר, לחץ את ידי הרב ופטרו לשלום. 26

(25) ראה גיטין, סב א'.

(26) שרשרת זהב ע' כב.

ח. עם בני דורו

הרב מאפטא קיים קשרים אמיצים עם צדיקי דורו ובמיוחד עם חבריו מבית המדרש של ליז'נסק.

במיוחד העריץ הרב מאפטא, את מי שנחשב לגדול שביניהם – את רבי יעקב יצחק ה"חווה" מלובלין. הרב מאפטא העיד עליו ש"מימיו לא הגביה ריסני עיניו בלי יחוד שמו יתברך, מכל שכן דיבור ומכל שכן מעשה".¹

בהסכמתו לספרו של ה"חווה" "דברי אמת" כותב עליו הרב מאפטא: "גבר די רוח אלהין קדישין ביה, ודמטמריין גליין ליה, ונודע בשערים חסידותו ופרישתו וקדושתו מימים ימימה, בתורת ה' תמימה, והיה מופלג בנגלה ונסתר, ע"פ דרך אמת וישר".

אגדה מספרת: כשחלה הרב מאפטא אנושות ונתרפא, בא אליו בחלום סבו הגאון בעל "טורי זהב" וטרוניא בפיו: חלית והבראת, היכן קרבן תודה? השיבו הרב מאפטא, בחלומי: והלא בית המקדש חרב? השיבו זקנו: בלובלין קיים "מקדש מעט". סע לשם. מיהר הרב מאפטא ונסע ללובלין. בשבת כשניגנו "האדרת והאמונה" התרגש והתלהב הרב מאפטא, קפץ מהחלון והחל רוקד בהתלהבות עד שסיימו לנגן.²

ה"חווה" נפגש עם הרב מאפטא כמה פעמים. מפורסמת היא הפגישה ב"חתונה הגדולה" בדזארנובצה – אחת מ"החתונות הגדולות" המפורסמות בחסידות.

בחתונה זו השתתפו "שבעים צדיקים עם בגדים לבנים"³ או לפי נוסח אחר: "יותר משני מאות צדיקים מפורסמים".⁴

(1) רבי יצחק אייזיק מקומרנא, "זוהר חי" בראשית קס"ח ב'; נפלאות הרבי אות צ"ד.

(2) נפלאות הרבי עמוד 83 אות ר"ן.

(3) אהל שלמה ע' ט"ו, אהל אלימלך אות קמ"ה.

(4) שבע רצון ע' ח', אהל שלמה ע' ה'.

